

secretaris, de ontvanger van 's Rijks directe belastingen, de dokter, en als het dorp eenig natuurschoon had ook het rustend schoolhoofd en de kolonel met pensioen. Want het was de organisatie van wat notabiliteit en intellect had en dus tot de Liberale partij behoorde.

Deze „Wahlverwandschaft” tusschen dat „Liberalisme en het gebruik van dien naam „Vooruitgang” laat zich gemakkelijk verklaren. Het gold hier twee vruchten van denzelfden boom ¹⁴). Van den grooten boom, die — ongeveer van den overgang van de 17e naar de 18e eeuw af — met zijn drie zware takken: het Deïsme in Engeland, de Encyclopedisten in Frankrijk en de Aufklärung in Deutschland, gaandeweg het heele Europeesche leven overschaduwde. Jules Delvaille heeft indertijd wel een poging gedaan om dat te ontkennen, door den aanvang der geschiedenis van de vooruitgangsidee, waaraan hij een omvangrijk Essai heeft gewijd, reeds veel vroeger, reeds in de Oudheid aan te wijzen ¹⁵). Maar omnium consensu is hij daarin niet geslaagd. Niet overal waar 't woord vooruitgang gebruikt wordt is de zaak te vinden, die op dit oogenblik onze belangstelling trekt. Van deze laatste is vóór 1700 wel al eens een voorbode verschenen; natuurlijk, want abrupte overgangen vertoont het geschiedproces nergens en nooit. Maar zij zelf betrad het wereldtooneel toch niet eer de groote denkers Hobbes († 1679), Locke († 1704), Leibniz († 1716) en Christian Wolff († 1754, maar reeds in 1706 hoogleeraar te Halle) duidelijk invloed begonnen te oefenen; eer de door deze verkondigde denkbeelden door de grootsche uitvindingen van Newton († 1727), Huygens († 1695), Van Leeuwenhoek († 1723) e. a., als door de vonk in het kruit, tot practische activiteit werden gebracht. En dat waren de dagen van mannen als Iselin († 1768) en Condorcet († 1794) en toen Turgot († 1781) hoogdravend schreef: „On voit s'établir des sociétés, se former des nations qui tour à tour dominant d'autres nations ou leur obéissent. Les empires s'élèvent et tombent; les lois, les formes du gouvernement se succèdent les unes aux autres; les arts, les sciences se découvrent et se perfectionnent. Tour à tour retardés et accélérés dans leurs progrès, ils passent de climats en climats. L'intérêt, l'ambition, la vaine gloire changent perpétuellement la scène du monde, inondent la terre de sang; et, au milieu de leurs ravages,